

OILADAGI IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MUNOSABATLAR SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA MA'NAVIIY TARBIYANING ROLI

*Mirzasoliev Jaxongir Mirzasoipovich,
Jamoat xavfsizligi universiteti tadqiqotchisi*

Annotasiya: Ushbu maqolada oilani mustahkamlashga bag'ishlangan ilmiy, nazariy va amaliy tadqiqotlar asosida, oiladagi muammolarning kelib chiqish sabablarini o'rganish orqali, ma'naviy tarbiyaning roli tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: harbiy xizmatchi, oila, psixologik yordam, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy tarbiya, oiladagi ijtimoiy-psixologik munosabatlar, milliy urf-odatlar, ma'rifiy ishlar.

РОЛЬ ДУХОВНОГО ВОСПИТАНИЯ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В СЕМЬЕ

*Мирзасолиев Джахонгир Мирзасоипович,
научный сотрудник Университета общественной безопасности*

Аннотация: В данной статье анализируется роль духовного воспитания путем изучения причин проблем в семье на основе научных, теоретических и практических исследований по укреплению семьи.

Ключевые слова: военнослужащий, семья, психологическое сопровождение, социально-экономическое, духовное воспитание, социально-психологические отношения в семье, национальные традиции, воспитательная работа.

THE ROLE OF SPIRITUAL EDUCATION IN INCREASING THE EFFECTIVENESS OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL RELATIONS IN THE FAMILY

*Mirzasoliev Jahongir Mirzasoipovich,
Researcher at the University of Public Safety*

Abstract: This article analyzes the role of spiritual education by studying the causes of problems in the family based on scientific, theoretical and practical research on strengthening the family.

Key words: military serviceman, family, psychological support, socio-economic, spiritual education, socio-psychological relations in the family, national traditions, educational works.

Kirish. Mamlakatimizda amalga oshirib kelinayotgan keng qamrovli ijtimoiy islohotlarning mazmun-mohiyati oila manfaatlarini himoya qilish, uning jamiyatdagi muhim ijtimoiy institut va barkamol avlodni tarbiyalash o'chog'i sifatida mustahkamlash, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy-tarbiyaviy asoslarini qo'llab-quvvatlash, oilaviy tarbiya va reproduktiv salomatlik hamda bu boradagi tizimli ishlardan tarkib topadi.

Mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari tashkil etilganining 32 yilligi va Vatan himoyachilari kuni munosabati bilan bayram tabrigida "Xalq va armiya – bir tanu bir jondir" degan ezgu g'oya asosida Qurolli Kuchlarimizning jangovar salohiyatini oshirish, harbiy qurilish sohasini tubdan modernizatsiya qilish bo'yicha olib borayotgan islohotlarimiz natijasida milliy armiyamizda chuqur sifat o'zgarishlari yuz berayotganligi, milliy armiyamizning chinakam kuch-qudratini belgilab beradigan qo'rqmas va dovyurak harbiylarimiz qalbida jangovar ruhni oshirish, ularni har qanday qiyinchilik va sinovga chidamli va matonatli etib tarbiyalash bundan buyon ham e'tiborimiz markazida bo'ladi deb aytgan so'zlari bejizga emas. Shunday ekan harbiylarimizning atrof-muhitdagi o'zgarishlarga yuqori moslashuvchanlik, o'z oldiga qo'ygan mashaqqatli xizmatlarini mardonavor engib o'tishda ularning oilalaridagi ijtimoiy muhit ham eng asosiy fazifalarimizdan biri hisoblanadi.

Konstitusiyamizning XIV bob, 76-moddasida "Davlat oilaning to'laqonli rivojlanishi uchun ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy va boshqa shart-sharoitlar yaratadi" deb qonun bilan asoslab qo'yinganligi bejizga emas [1].

"Oila - mehr va baxt qo'rg'oni. Oila bor ekan, farzand degan bebaho ne'mat bor, insoniy qadr-

qimmat va ma'naviyat bor. Oilaviy baxt bu - eng ulug' saodatdir" Shavkat Miromonovich Mirziyoev.

2022 yil 28 yanvardagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasida" harbiy xizmatchilar, ularning oila a'zolarining ijtimoiy himoyasini har tomonlama kuchaytirish bo'yicha vazifalar belgilab berilganligi bejizga emas [2].

Inson borki, oilada tug'iladi, voyaga etadi. Oilalardan jamiyat tashkil topadi. Baxtli va farovon oilalar ko'paysa, jamiyat rivojlanadi.

Oila – ijtimoiy hayotning abadiyligini, avlodlarning davomiyligini, tarbiyaning uzluksizligini ta'minlaydigan, kelajak avlod, qadriyatlar tizimiga o'z ta'sirini ko'rsatadigan ijtimoiy makon.

Oila erkak va ayol o'rtasidagi rasmiy nikohga asoslangan, ota-ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlardan tashkil topgan, jamiyatning axloqiy me'yorlari va qoidalari qo'llab-quvvatlanadigan, insoniyat madaniyatini kelajak avlodga etkazib beradigan va uni rivojlantiradigan birlamchi ijtimoiy guruhdir [9]

Darhaqiqat, hozirgi zamon globallashuv jarayonlarining jadallashuvi oilaviy qadriyatlarning himoya qilinishini ham kun tartibiga qo'ymoqda. Jamiyatda zamonaviy tendensiyalar: iqtisodiy integrasiya, axborot-kommunikasiya texnologiyalarining taraqqiy etishi va global internet tarmog'ining keng quloch yoyishi bilan oilaviy munosabatlar madaniyatining pasayishi va an'anaviy qadriyatlarga nisbatan oila a'zolarida yangicha munosabatning shakllanishiga ta'sir qilmoqda.

Bu esa, albatta, jamiyatimizda oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash borasidagi ishlarni yanada kuchaytirish hamda yoshlar ongida oila muqaddasligi tushunchasini singdirib, ma'nau rivojlantirib borishni birlamchi vazifa etib belgilamoqda.

Mamlakatimizda harbiy xizmatchi oilalari, oilalarning alohida toifasidir, chunki ular harbiy xizmatning o'ziga xos xususiyati tufayli ma'lum ijtimoiy to'siqlarga duch keladilar. Oiladagi munosabatlar harbiy xizmatning talablari va harbiy burchni bajarish bilan bog'liq holatlarda o'z aksini topadi. Binobarin, bunday oilalarda yuzaga keladigan nizolarning o'ziga xosligi ularning o'z oilaviy ehtiyojlarining armiya hayotining asoslari va qoidalar to'qnashuvi bilan belgilanadi.

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). O'zbekistonning ko'zga ko'ringan tarixchi, iqtisodchi va psixologik olimlarining ishlarida umumiy fuqarolik oilalarining o'rni va ijtimoiy xayoti turli jihatdan tadqiq qilingan. Bular:

Psixologiya fanlari nomzodi X.K.Karimov tomonidan "O'zbek oilalarida er-xotin nizolarining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari", Psixologiya fanlari doktori Z.A.Rasulova tomonidan "O'zbeklarda oila-nikoh an'analari ijtimoiy va etnik psixologiyasi", Iqtisodiyot fanlari doktori X.X.Mamadaliyeva tomonidan "O'zbekistonda oila rivojlanishining ijtimoiy-demografik xususiyatlari", Yuridik fanlari doktori N.J.Yusupova tomonidan "Islom oila huquqi: paydo bo'lishi, rivojlanishi, manbalari va institutlari", Psixologiya fanlari nomzodi G.Niyozmetova tomonidan "O'zbek oilalarida er-xotinlik munosabatlari dinamikasining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari", Pedagogika fanlari nomzodi Sh.A.Abdusalilova tomonidan "Abdurauf Fitratning oila tarbiyasiga oid qarashlari", Psixologiya fanlari nomzodi A.T.Kadirova tomonidan "O'smirlarda oilaviy nizolar to'g'risida ijtimoiy tasavvurlarning shakllanishi", Psixologiya fanlari nomzodi O'.B.Shamsiev tomonidan "Oilada maktabgacha yoshdagi bola shaxsi o'zini-o'zi anglashining ijtimoiy psixologik omillari", Psixologiya mutaxassisligi magistranti A.A.Xamidova tomonidan "Yosh oilalarning inqirozli davrida er-xotin munosabatlarining psixologik xususiyatlari" mavzularida ilmiy izlanishlar olib borilgan, biroq ushbu izlanishlarda harbiy xizmatchi oilalari va undagi muammolarning kelib chiqish sabablari, oilani mustahkamlashga bag'ishlangan ilmiy, nazariy, amaliy tadqiqotlarning tahlili ko'rib chiqilmagan.

Faqatgina mamlakatimizning quyidagi iqtisodchi va psixologik olimlari tomonidan harbiy xizmatchi oilalarining xayotdagi o'rni, ularning ijtimoiy-psixologik jihatlari o'rganilgan. Bular:

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori G'.Z.Ikmatullaev tomonidan "Harbiy xizmatchilar oilalarini mustahkamlashning tashkiliy va pedagogik-psixologik jihatlari" [3], Yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori A.Sh.Murodov tomonidan "Ichki ishlar organlarining oiladagi zo'ravonlik bilan bog'liq huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish"[5], Falsafa fanlari doktori R.S.Samarov tomonidan "Qurolli kuchlar tizimining feminizatsiyalashuvi, rivojlanishining o'ziga xosligi va ijtimoiy mexanizimi" mavzularida ilmiy izlanishlar olib borilgan [4].

Bu esa, harbiy xizmatchilarning oilaviy hayoti, harbiy xizmatchilar oilalarining o'ziga xos

xususiyatlari, oiladagi nizolarning etarlicha o'rganilmaganligi hamda globallashuv sharoitida jaxonda ro'y berayotgan harbiy to'qnashuvlar natijalaridan kerakli xulosalarni chiqarib, vatan posbonlari bo'lgan harbiy xizmatchilar oilalarini mustahkamlashning ijtimoiy-psixologik va ma'naviy asoslarini o'rganishni talab etadi.

Harbiy xizmatchilarning oilalarini mustahkamlash muammolari mamlakatimiz pedagog olimlari tomonidan ma'lum bir vazirliklar tarkibida maxsus tadqiqot ob'ekti sifatida o'rganilgan bo'lsada, Qurolli Kuchlar miqiyosida hozirgacha to'liq o'rganilmagan.

Oila va undagi muammolarning sabablari oilani mustahkamlashga bag'ishlangan ilmiy, nazariy, amaliy tadqiqotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmatchilarning oilalarini o'rganishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqot ishlarini etarli deb aytishimizga hozircha huquqiy jihatdan haqqimiz yo'q.

Muallif ushbu fikrlarni quyidagi bir qator omillar bilan bog'liq deb hisoblaydi:

birinchisi, yangi oila qurgan er-xotinning yaxlit munosabatlarini shakllantirishda ularning harbiy xayotga moslashishi etarli darajada nazoratsiz qolishi;

ikkinchisi, oiladagi turmush tarzi xizmatning kelib chiqish xususiyatlariga bog'liq ravishda o'zgarib borishining ijtimoiy-psixologik xarakterlari kam o'rganilganligi;

uchinchisi, oiladagi muammolarning kelib chiqish sabablarini o'rganish orqali, ma'naviy tarbiyaning roli etarli darajada o'rganilmaganligi;

to'rtinchisi, harbiy xizmatchilar oilalarini mustahkamlash jarayonlari ijtimoiy-psixologik institut sifatida etarli darajada chuqur tadqiq etilmaganligi.

G'.Z.Ikmatullaev tomonidan harbiy xizmatchilar oilalarini mustahkamlashning ijtimoiy-pedagogik tizimini takomillashtirish jihatlari o'rganilgan.

Tadqiqotning vazifalari etib: harbiy xizmatchilar oilalarini mustahkamlash faoliyatini tashkil etishning mazmun-mohiyatini tahlil qilish asosida harbiy xizmatchilar oilasini mustahkamlashning tashkiliy va pedagogik-psixologik jihatlari, milliy urf-odatlar, ma'naviy-ma'rifiy ishlarni amalga oshirish tizimini takomillashtirish belgilab olingan.

Tadqiqot ishlari harbiy xizmatchilarning oilalaridagi ijtimoiy-psixologik muhitni, oilalarning buzilish sabablarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqot pilotaj so'rovnoma (sinov, sosiologik tadqiqotning bir yo'nalishi) usulida o'rganilgan bo'lib, so'rovnomada harbiy-texnik institutning ofiser va kontrakt asosida xizmat qilayotgan serjantlari ishtirok etishgan.

G'.Z.Ikmatullaev o'z tadqiqot ishlarida harbiy xizmatchilar va ularning oila a'zolari uchun zarur psixoprofilaktik, psixodiagnostik maslahatlarni tizimli ravishda yo'lga qo'yish, harbiy xizmatchilar oilalarini mustahkamlash maqsadida yakka, guruhli va korreksion treninglar tashkillashtirish, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi «Oila» ilmiy-amaliy tadqiqot markazi Markaziy apparati negizida harbiy xizmatchilar oilalarini tadqiq etish bo'limini tashkil etish, harbiy xizmatchilar oila a'zolarining harbiy xizmat haqidagi tasavvurlarini kengaytirishga, harbiy urf-odat va an'analar to'g'risida ma'lumot berishga yo'naltirilgan veb-saytlar, internet kanallari, «Maslahat telefon»lari faoliyatini yo'lga qo'yish bo'yicha takliflarni keltirib o'tgan.

R.S.Samarov o'z tadqiqot ishida quyidagi g'oyani ilgari surgan, Qurolli Kuchlar feminizasiyalashuvning ijtimoiy falsafiy xususiyatlarini o'rganish va harbiy xizmatchi xotin-qizlarning o'quv-jangovar tayyorgarlik jarayonida harbiy kasbiy sifatlarini shakllantirishga yangicha yondashuvni tadbiq etish, xotin-qizlarni Qurolli Kuchlar safidagi bugungi ahvoli, mavjud muammolari va ularni echish yo'llari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tadqiq etilgan.

Tadqiqotda muammo sifatida xotin-qizlarning harbiy xizmatni o'tashga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muammolar mavjudligi. Bunday muammolar "boshliq-bo'ysinuvchi", "harbiy xizmatchi va jamoa" munosabatlar tizimida ifodalaniib, gender madaniyatning nisbatan past ekanligi bilan izohlangan. Xotin-qizlarning oilalari ijtimoiy xususiyatlar bilan xarakterlanadiki, turmush o'rtog'ini tanlash imkoniyatining chegaralanganligi, tanishuv muddatining qisqaligi, oila va oilaviy munosabatlar yuzasidan yuzaga keladigan barcha muammolarning oila yaqinlarining ishtirokisiz hal etilishi, oiladagi farzandlar tarbiyasida keksa avlod tajribasining qo'llanmayotganligi keltirib o'tilgan.

Hozirda oilalarda nizolar paydo bo'lishi, oilalardagi zo'ravonlik holatlarni keltirib chiqarish kabi muammolarni ham vujudga keltirmoqda. A.Sh.Murodov oiladagi zo'ravonlik bilan bog'liq huquqbuzarliklarni o'rganar ekan, uning oiladagi zo'ravonlik bilan bog'liq huquqbuzarliklar bo'yicha

o'tkazgan tadqiqot xulosalarida, oilada qo'llaniladigan har qanday ko'rinishdagi zo'ravonlikning kelib chiqishiga, oila a'zolari o'rtasida vujudga keladigan oilaviy-maishiy nizolar sabab bo'layotganligiga alohida to'xtalib o'tgan. Tadqiqotchi maishiy nizoga - kundalik hayot (turmush)da oila a'zolari er va xotin, qaynona (qaynopa, qaynsingil) va kelin, aka-ukalar, opa-singillar o'rtasida ularning fikrlari o'zaro to'g'ri kelmasligi, kelishmovchiligi va janjal oqibatida vujudga keladigan nizoli vaziyatdir degan izohni kertirgan.

Oilani kichik ijtimoiy guruh sifatida belgilash mumkin, unga bo'lgan ehtiyoj jamiyatning aholining jismoniy va ma'naviy ko'payishiga bo'lgan ehtiyoji bilan belgilanadi [7].

Oilada muhit sog'lom bo'lmasa, oila a'zolarida yoki ularning o'rtalarida kelishmovchilik vujudga kelganda bir-birlarini mensimaslik, boshqalardan past ko'rish, hurmat qilmaslik kabi g'ayri ijtimoiy xulq-atvor turli xil ko'rinishdagi zo'ravonlikka asoslangan muayyan qilmishlarda namoyon bo'ladi.

Harbiy xizmatga nisbatan oila omilining ta'siri muhimdir. Oilada salbiy munosabatlar kuchayib borgan taqdirda, harbiy xizmatchilarning xulq-atvorida jiddiy o'zgarishlar ro'y berib, ularning xizmat faoliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ijtimoiy munosabatlarda bunday holat, hattoki boshqa harbiy jamoa a'zolarining shaxsiy va xizmat xayotiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishiga ham olib keladi.

Bugungi kunda harbiy sohada qo'llanib kelinayotgan talabnomalar doirasida oila omili ham o'z ifodasini topishi maqsadga muvofiq. Chunki jamoada maqsadlar, faoliyat turlari va munosabatlar tabaqalashganligi mavjud bo'lib, bu hususiyatlar harbiy jamoalarga ham taalluqlidir.

Manbalarni o'rganish natijalarida shu aniqlandiki, harbiy xizmatchilarning oilasi harbiy qadriyatlar va armiyaning manfaati yo'lida yashaydi. Harbiy xizmatchi hayotida ro'y beradigan voqealar, misol tariqasida lavozim ko'tarilishi, navbatdagi harbiy unvon berilishi, xizmat joyining o'zgarishi, ularning o'zlari uchungina emas, balki yaqinlari uchun ham muhim hisoblanadi. Shunday ekan, bu masalalarni ham o'rganish natijasida qo'lga kiritilgan xulosalar asosida chora-tadbirlar belgilash va ularni amalga oshirish ijobiy ahamiyat kasb etib, harbiy xizmatchilarni ruhlantirishga olib keladi. Natijada harbiylikka mansublik, kasbiy g'ururlanish, kasbga sodiqlik kabi xususiyatlarning shakllanishi uchun zamin yaratilgan bo'ladi [10].

Psixologiya fanlari doktori X.U.Abdusamatov o'z ilmiy tadqiqotida "Oilaviy nizolar, kelishmovchiliklarni hal qilish haqida gap ketayotganda avvalo "barbot qilish" emas "barpo qilish" g'oyasi ustun bo'lishi kerak" deb ta'kidlab o'tgan [6].

Oiladagi ijtimoiy-psixologik munosabatlar samaradorligini oshirishda ma'naviy tarbiya doimiy o'rin tutadi. Bu oila a'zolari o'rtasida mustahkam va uyg'un aloqalar barpo etiladigan mustahkam poydevorni tashkil qiladi.

Oilada ma'naviy tarbiyaning ta'siri ko'p qirrali bo'lib u quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Qadriyatlar tizimini shakllantirish: Ma'naviy tarbiya oila a'zolari qalbida mehr-oqibat, hurmat, mas'uliyat, o'zaro yordam, halollik, adolat, kechirimlilik kabi asosiy qadriyatlarni singdiradi. Bu qadriyatlar hayotda yo'l-yo'riq bo'lib, oila a'zolarining bir-biri bilan xatti-harakati va o'zaro munosabatini belgilaydi. Misol: Ma'naviyat muhit hukm surgan oilada bolalar kattalarni hurmat qilishni, uyda yordam berishni o'rganadilar.

Axloqiy fazilatlarni rivojlantirish: Ma'naviy tarbiya mehr-oqibat, hamdardlik, sabr-toqat, hayo, shukronalik kabi axloqiy fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Bu fazilatlar oila a'zolari o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi, o'zaro yordam muhitini yaratadi, xatolarni kechirishga va murosaga o'rgatadi. Misol: qiyin hayotiy vaziyatda oila a'zolari ma'naviy qadriyatlarga asoslanib birlashadilar, bir-birlarini qo'llab-quvvatlaydilar, qiyinchiliklarni birgalikda engadilar.

Sevgi va hurmat muhitini yaratish: Ma'naviy tarbiya oilaning har bir a'zosini yoshi, jinsi, qarashlari va qiziqishlaridan qat'i nazar, qadrlashga, hurmat qilishga o'rgatadi. Hamdardlik tuyg'usini uyg'otadi, boshqa odamlarning his-tuyg'ulari va ehtiyojlarini tushunishga o'rgatadi. Har bir inson o'zini sevilgan, himoyalangan va muhim narsalarni his qiladigan muhitini yaratadi.

Nizolarni hal qilish: Ma'naviy tarbiya o'zaro hurmat, kechirimlilik va murosiz izlashga asoslangan nizolarni konstruktiv hal qilishga yordam beradi. Salbiy his-tuyg'ularni tiyishga, bir-birini tinglashga va tinch yo'l bilan echim izlashga o'rgatadi. Buzg'unchi nizolarning oldini oladi, oila birligini saqlaydi. Misol: janjal paytida ma'naviyat ruhida tarbiyalangan inson shaxsiyatga ega bo'lmaydi, bir-birlarining his-tuyg'ularini tushunishga harakat qiladi, har kimga mos keladigan muammoni hal qilish yo'llarini izlaydilar.

Hayotning mazmunini topish: Ma'naviy tarbiya oila a'zolariga hayot mazmunini topishga, maqsad va qadriyatlarini aniqlashga yordam beradi. Qiyinchiliklarni engish, maqsadlarga erishish va o'z-o'zini takomillashtirish uchun kuch va motivasiya beradi. Oilani umumiy intilishlar bilan birlashtiradi va jamoa tuyg'usini yaratadi. Misol: muhtojlarga yordam berish, muqaddas qadamjolarini ziyorat qilish, bularning barchasi oila a'zolari o'rtasidagi ma'naviy aloqani mustahkamlaydi, hayotga mazmun bag'ishlaydi.

Xulosa. Shuni aytish mumkinki ma'naviy tarbiya oila a'zolarining ruhiy salomatligini mustahkamlaydi, stress darajasini pasaytiradi, yaxshilik tuyg'ularini oshiradi, har bir oila a'zosining shaxsiy o'sishiga yordam beradi. Ma'naviy barkamol oila, har bir oila a'zosining tayanchi va himoyasi, kuch va ilhom manbaidir.

I. Qonun, qaroro va farmonlar

O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi XIV bob 76 moddasi, T.2023 y.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022 yildagi PF-60-son "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi" Farmoni.

II. Dissertasiya, avtoreferatlar va boshqa manbalar

G'.Z.Ikmatullaev, dissertasiya, "Harbiy xizmatchilar oilalarini mustahkamlashning tashkiliy va pedagogik-psixologik jihatlari" T- 2020 y. -9, 148-149 bb.

R.S.Samarov, dissertasiya, "Qurolli Kuchlar tizimining feminizatsiyalashuvi, rivojlanishining o'ziga xosligi va ijtimoiy mexanizimi" T-2005 y, 303-305 bb.

A.Sh.Murodov, dissertasiya, "Ichki ishlar organlarining oiladagi zo'ravonlik bilan bog'liq huquqbuzarliklar profilaktikasini takomillashtirish", T-2019. - 156 b.

H.U.Abdusamatov, dissertasiya, "Migrant oilalarning ijtimoiy-psixologik muammolari va echimlari", T-2022. - 61 b.

H.B.Кокоева Роль семьи в формировании личности современного подростка // Современные образовательные технологии» Сборник статей и тезисов. Выпуск 10. Часть 2. Изд-во: СОГПИ. Владикавказ 2010. С. 3-8.

Книга Специфика конфликтов в семьях военнослужащих и участников боевых действий. <https://fado-dpo.ru/articles/>.

N.Egamberdieva, B.Otajonova, maqola "Oila hayotning abadiyligini ta'minlovchi muqaddas maskan", T-2022y. (<https://yuz.uz/news/>) .

Internet ma'lumoti <https://www.gazeta.uz/uz/2024/01/13/army/>.